

MÓZES ANDRAS

HAGYOMÁNYA 1903

A bölöni zsinat.

(Aug. 25, 26, 27)

I.

Dániel Gábor főgondnok megnyitó beszéde.

Méltóságos és főtisztelendő Zsinati Főtanács!

Félszázadnál több idő telt el, mióta Bölönben az utolsó zsinat tartatott.

A történelem alig jegyez fel korszakot, melyben nagyobb átalakulás történt volna, mint ebben.

Az 1848-iki események hatása az egész emberiségre kiterjedett.

A szabadság, engyenlőség, testvériség jelisége alatt jött létre a sajtószabadság is, korunk nagy hatalmának egyike.

Azonban mint minden nagy reform, úgy ez sem létesült nagy rázkodás nélkül.

Félreértés szülte az önvédelmi harcot, mely nemzetünk hajdani vitézségét, nemcsak feltüntette, de dicsőséggel tetézte.

Következtek erre a sötét évek, az elnyomatás korszaka. Végre a sötétség oszlani kezdett. Az ellenfelek kezdték egymást megérteni. A multra a feledés fátyola vettetett, melyet a kiegyezés köve'ett.

Alkotmányunk a viszonyoknak megfelelően helyre lett állítva.

Mindezen események, melyek gyökerében alakították át társadalmunkat és politikai életünket, hatással voltak vallásos életünkre is.

Ez sem kerülhette ki a változó korszak tüneteit. Része volt az elnyomatásba, úgy a feltámadásba.

Minden intézmény csak szabad légkörben fejlődhetik.

Ezt igazolja egy visszapillantás fél százados beléletünkre.

Leküzdve a viharokat, hála a Mindenhatónak, egyházunk megerősödött.

És ha azt szeretetünkkel ápoljuk, buzgóságunkkal tápláljuk, jövője nemcsak biztosítva lesz, hanem méltó helyet fog elfoglalni más felekezetek körében is.

Epp azért tulajdonítok én nagy fontosságot a zsinati gyülekezeteknek, mert ez fokozza a vallási érzületet.

Nem olyan az, mint egy Kolozsvárt tartani szokott főtanács, mely ugyszólván zárkózott körben foly le.

Ez nem ad közéletünknek elég jelt. Bizonyos körön kívül alig van hatása. De egy zsinat, mely évek folyama alatt bejárja egyházunk köreit, melynek ünnepléseiben részt vesz egy nagy tömeg nagyja és

apraja, férfiak és nők, oly jótékony hatással bír egyházi életünkre és annyira emeli a vallásos buzgóságot, hogy azt más módon pótolni nem lehetne.

A központtól távollevők látják vallásközönségünk vezérférfait, hallják főpásztorunk és lelkészeink magasztos szónoklatait, melylyel az Urnak igéit terjesztik.

Összejön ez alkalommal egyházunk nagyja-apraja, ismerkednek együtt, barátságot kötnek és így tömörül egyházunk egy egészszé, mely csak egy feladatot ismer, u. m. annak jólétét előmozdítani.

Ha szintén tanácskozásainkban olykor eltérő nézetek is merülnek fel, ezt nem az ellenzékieskedés vágya, hanem vallásunk iránt viseltető buzgóság idézi elé.

Vezesse tanácskozásainkat továbbra is ez a szellem.

Mert egyházunk fentartása sarkkövének egyike azon egyetértés vala, mely a világi és egyházi férfiakat vezette.

Ez az összhang adja meg az erőt nekünk.

És ez oly szépen fejlődhetik a nélkül, hogy egyik a másik felett uralkodni kívánna.

A világiak feladata főkép az anyagiakban, az egyháziaké a lelkiekben nyilvánul. Ezek ismerik hiveik érzületét; ezek hathatnak leginkább reájok, fokozhatják vallásos buzgóságukat a szószékből, valamint azon kívül is.

Közös feladatunk a közoktatás, a népnevelés előmozdítása, mely magába véve oly feladat, melynek megoldása még válvetve is minden erőnket igénybe veszi.

Tartsuk mindig szem előtt, hogy vallásközönségünk gyökereit egyházaink alkotják. Ezek ápolása nélkül vallásközönségünk élő fája fenn nem állhat. Mennyire csak lehet, erősítsük ezeket a fő alkatrészeket. Ugy igyekezzünk azok gondozói sorsán segíteni, hogy mennél kiválóbb egyének keressék a lelkészi pályát, melynek hivatása magasztos, de fáradságos, ha hivatásának egész odaadással meg akar felelni nemcsak a templomban, de hiveinek lelki gondozásában is.

Mire, tekintettel a közelebbi életbe lépendő egyházi törvényekre még nagyobb mérvben leend szükség, mint eddig.

A polgári házasság az egyöntetűség követelménye, és indokolt, mert a házassági kötelékben oly esetek merülnek fel, melyek polgári uton oldandók meg. Azonban ohajtandó e mellett a házasság kötést az eddigi egyházi szertartás szerint úgy szólván szentesíteni. Mi csak úgy kivihető, ha a lelkészek a hiveik vallásos érzületére képesek hatni.

A válópereknek polgári utra való terelése szintén a felekezetek különböző eljárásai miatt vált szükségessé és kifolyása az egyenjogosságnak, úgy az anyakönyvek polgári uton való vezetése.

Mindezen reformok mély hatásuk vallásos életünkre és nem kis jövedelemtől fosztják meg a különben is csekély javadalmazással bíró lelkészi karunkat. Azonban az állam remélhetőleg illőleg fogja kárpótolni azon lelkészi kart, mely hivatásának nemcsak annak teljesítésével, de hazafias szellemben igyekezett megfelelni. A mi

lelkészeink nemcsak az unitárius, hanem a hazafias szellemet is terjesztették, nemcsak az egyháznak, de a hazának is éltek és élnek.

A protestans lelkészi kar részéről egy hang sem emelkedett fel az egyházi reformok ellen, pedig azok reájok hatnak legérzékenyebben, nem engedte ezt hazafiságok.

Az egyházpolitikai törvényjavaslatok tárgyalása nagy küzdelmet fejtett ki a főrendiházban. Az eredeti javaslat szabadelvű szövegének egy részét el kellett ejteni, hogy legalább ennyi létesülhessen.

De áttérve vallásközönségünk fejlődésére, ha szintén egyházunk anyagilag gyarapodott is, de tekintettel a növekedő szükségekre, a kor igényelte haladásra, az még sem oly kedvező, mint né melyek hiszik.

A kolozsvári főtanodánk újra építése — daczára a remélhető államsegélynek — oly nagy kiadással fenyeget, mely csaknem felülmulja a rendelkezésre álló alapjainkat. A mellett a székely kereszturi tanodánk épületének kibővítése, több osztály beállítása a tanerők emelését követelik. Erről gondoskodott részben boldogult Derzsi János atyánkfia, de ezen nemesczélú hagyaték csak a végrendelkező által kijelölt alapítványok törlesztése és a pénzalap megalkotása után fordítható ezen célra. Sőt a tanoda mostani szervezetében több teendőket követelnek az államközegek, melyek miatt már másodszori megintésben részesültünk.

Ha elhallgatom másféle egyházi szükségleteinket, csupán ezen két tanodának kiépítése, illetőleg kibővítése és felszerelése oly tetemes kiadást von maga után, mely vallásközönségünk vagyoni gyarapodásának mérlegét nagyon lesúlyesztí.

A jelenlegi csekély kamatláb, a kedvezőtlen gazdasági viszonyok, mind hátrányosan hatnak anyagi fejlődésünkre.

Azonban valamint eddig az akadályokkal a legválságosabb időben is sikerült megküzdennünk, remélem most, és jövőben is buzgótság, takarékoság és áldozatkészség mellett, egyházközönségünk jelzett szükségletei fedezve lesznek.

Ez lebegett több jóltevőink szeme előtt, kik közül ez uttal csak a legnagyobbat említem.

Csaknem felesleges megneveznem. Ez boldog emlékezetű Berde Mózes, Háromszék szülöttje, ki fejedelmi adományával járult vallásközönségünk vagyoni állásának gyarapításához. De ezen örökséghez sem juthatunk küzdelem és költség nélkül, a mellett annak felhasználásánál korlátot vett a végrendelkező akarata.

Berde Mózes. kihez engemet csaknem 60 éves háborítatlan barátság kötött, mint hazafi, válságos időkben nemcsak szülőföldén, hanem hazánk más részeiben is különböző minőségben hiven teljesítette kötelességét. A mellett élt egyházának. Maga iránt nagyon takarékos volt, de csak azért, hogy egyházának minél többet gyűjtessen: ez volt életcélja, melyet meg is valósított. Élni fog örökre hálás emléke közöttük, mely nemzedékről nemzedékre száll.

Helyén láttam ezen nagy jóltevőnkéről ép itt szűkebb hazájá-

ban kegyelettel megemlékezni, annál inkább, mert a közelebbi zsinatunk óta ragadta ki a halál körünkből, és ez által is kívántam hálás emlékezetének kifejezést adni, azon meggyőződésben, hogy a gyülekezet összes tagjai ebben velem együttéreznek.

Hálátlanság lenne, ha ez alkalommal is nem emlékeznénk meg amerikai és angol hitrokonainkról, kiket hozzánk nem a vérség, hanem a vallás, a hit közössége és az ezekből eredő rokonszenv és barátság köt össze, mely egyuttal nemzetünkre is kihat. Nagybecsű ezen egybeköttetés reánk nézve, mely vallásunk fényét emeli. Mely nemcsak a rokonszenvben, de segítkezésben is nyilvánul.

Ez alkalommal is van szerencsénk bosztoni tisztelendő lelkész Lyon Vilmos urhoz, mint az amerikai és angol unitáriusok képviselőjéhez.

Pár szóban meg kell említenem azon javaslatot, mely vallásközönségünk hatóságainak szervezetéről kiadatott és mely különböző nézetek nyilvánítására adott alkalmat.

Nézetem szerint a teendők ezen körben is annyira megnevekedtek, mikép azt az eddigi módon kezelni alig lehet.

Reform kell, de ezt nem vihetjük úgy keresztül, hogy ez által egyházi szervezetünket megrázkódásnak tegyük ki. Ovatosság és körültekintés szükséges, a mellett a szerzett jogok érintetlen hagyása.

Alig van eset vala mely alkotmányos országban, hogy megszerzett egyéni jog élvezetétől az illetők megfosztassanak. Így van ez a politikai életben a jogosult képviselő választókkal. Ezt lehet alkalmazni a mostani konsistorokra is.

Ha a különböző alapok és birtokok kezelését tekintjük, úgy másfelől az általam jelzett szükségleteket, a közigazgatás fejlődését, mely kihat vallásközönségünkre is, minden gondolkozó egyháztagnak át kell látnia, hogy az eddigi szervezeten módosítanunk kell.

Püspökünk egész odaadással kezeli vallásközönségünk ügyeit. Új és fiatal erőt nyertünk báró Petrichevich Horváth Kálmán cs. és kir. kamarás főgondnok társamban, ki a központ közelében lakván, egyházi ügyeinek vezetésében egész buzgósággal segédkezik. És ha szintén nem tagadhatjuk meg mind azoktól, kik vallásközönségünk ügyeit a központban kezelik, a szakértelmet és szorgalmat, önként merül fel azon kérdés: vajjon még meddig győzik így a folyton nevedő munkát.

Nem tekintem feladatommak ezuttal részletekbe bocsátkozni, csak jelezni kívántam egy reformnak szükségességét. Meg kell találni azon módot, melylyel ez az érdekek megóvása mellett és tekintettel anyagi helyzetünkre, keresztülvihető.

Szóval: elé kell készíteni a tárgyat a jövőre, mely ugyan már különböző alakban több főtanácsi üléseinkben felmerült a nélkül, hogy megoldást nyert volna.

Tulhaladná azon határt, mely egy megnyitó beszédet korlátol, ha még részletekbe bocsájtkoznám.

Az előforduló tárgyak jelezve vannak a tárgysorozatban és midőn ezekre felhívom a méltóságos és főtisztelendő Zsinati Főtanács

tagjainak becses figyelmöket, fogadják kérem szívélyes atyafiságos üdvözetemet, melylyel ezen Zsinati Főtanácsot megnyitottnak nyilvánítom.

II.

Jelentések.

1. Püspöki jelentés.

Méltóságos és Főtisztelendő Zsinati Főtanács!

Mielőtt évi jelentésemet, mely Isten kegyelméből ezuttal a 19-ik lesz, megtenném, a legnagyobb örömmel hozom tudomására a Mlgs. és Főt. zsinati főtanácsnak, hogy legkegyelmesebb Urunk és Királyunk Ó Felsege Bánfi-Ilunyad környékén tartandó őszi hadgyakorlatok alkalmából, t. évi szeptember hó 22-én Kolozsvár városát ismételten legmagasabb királyi látogatásával fogja szerencséltetni. E kilátásba helyezett legmagasb királyi látogatásról miniszterelnök, Br. Bánffy Dezső ur ó Nagyméltósága kegyes levén engem is értesíteni, a legnagyobb örömmel siettem, a miniszterelnök ur ó Nagyméltóságának bejelenteni, hogy legszentebb hazafiúi kötelességünknek ismerendjük Ó cs. és apost. kir. Felségének ez alkalomból vallásközönségünk részéről is hódolatunkat bemutatni, s egyuttal tisztelettel megkértem a miniszterelnök ur ó Nagyméltóságát, hogy e czélból vallásközönségünk köldöttségének elfogadását kieszközölni méltóztassék. Ehez képest alkalmunk lesz, alig 8 év után épen Kolozsvárt, szent vallásunk bölcsőjénél ismételten megjelenni Ó Felsege legmagasabb színe előtt s vallásközönségünk alattvalói hódolatát a trón számolyához letenni.

Addig is, míg ezt megtehetnök, bizonyos vagyok benne, hogy a Mlgs. és Főt. zsinati Főtanács minden tagjának ajkáról veszem el a szót e pillanatban, ha azt mondom: Éljen a király!!!

Évi jelentésemet a következőkben teszem meg:

1. Belső emberek változása a múlt évi egyh. főtanács óta:

a) Lelkészeknek rendeltettek: Benczédi Domokos l. jelölt Csegezbe; Nagy János ny.-gálfalvi l. Ny.-Szt. Lászlóra, Gál Elek vadadi lelkész Ny.-Gálfalvára; Szász András l. jelölt Vadadba; Sárosi József tarcsafalvi l. Csókfalvára.

b) Segédlelkészek: Nagy Lajos l. jelölt Hódmező-Vásárhelyre.

c) Kántortanítóknak, illetve kántoroknak: Kovács Elek a szováthi állami iskolai tanítója ugyanott kántornak; Marosi Lajos képezdei növendék kántor-tanítói helyettesnek, Vadadba; Benczédi Ferenc okl. néptanítójelölt Tarcsafalvára, Biró Domokos, h.-keményfalvi községi tanító Medesérré; Kozma Miklós nyomáti kántor-tanító Fiattfalvára kántortanítóknak; Jánosi Ferenc okl. tanító jelölt Buzaházára tanítónak.

d) Nyugalomba mentek: Szabó Lajos, vadadi; Márkos Albert tarcsafalvi, Daró József fiattfalvi kántor-tanítók, Gyöngyösi Dénes ny. szt. lászlói lelkész afia és elbocsáttatott Fekete József csokfalvi l. afia.

e) Meghalt; Sándor Ferencz nyug. lelkész afia.

f) Ürességben vannak: a bordosi, bözöd-ujfalvi, iklandi és tarcsafalvi lelkészi, a haranglábi, kaali, dézsafalvi, nyomáti kántor-tanító és a t.-szet.-györgyi kántori állomások.

2.) Lelkészi szigorlatot tettek: Szász András, jelenleg már vadadi l, Geréb Zsigmond szintén alkalmazott lelkész-helyettes Szőkefalván és Deák Ferencz, mindnyájan jeles eredménnyel. Lelkész jelölt van Oxfordból közelebből haza érkezett Józán Miklós és Lőfi Odön az ősszel Oxfordba menendő l jelöltekkel 5; a tanfolyamon szintén 5, a kikkől 2. már szigorló. Hogy a jövő isk. évre hány lép be, még nem tudom.

3.) Az anyakönyvi és népesedési kimutatások szerint egyházunkban 1894-ben

A kereszteltetett a)	fiú	1200
	b)	leány 1019

Együtt 2219 új szülött, 194-
el kevesebb mint 1893-ban. Ebből házasságon kívül született 238.

B Konfirmáltatott a)	fiú	465
	b)	leány 509

Együtt — 974 novendék; 63-
mal több, mint 1893-ban.

C Összeeskettetett : a)	mentvényyel	276
	b)	hirdetéssel 311

Együtt — 587 pár, 27 párral
kevesebb, mint 1893-ban.

D. Meghalt a)	a férfi nemből	817
	b) a nőnemből	769

Együtt 1586, több 201-el,
mint 1893-ban.

D Átállott egyházunkba	426
kilépett egyházunkból	76

E szerint — 350-el több jött hozzánk, mint
a mennyi kilépett.

F A lélekszám volt 1894. év végén	64335
" " " 1893 " "	63688
	Évi gyarapodás 647

Az iskolákról szóló kimutatás a tanügyi jelentésben.

4. A közvetlen püspöki vizsgálat alatt álló 6 anya- és hozzájuk tartozó leány egyházközségek a vonatkozó számadások szerint 1894-ben bevettek 37244 frt 75 krt, kiadtak 34695 frt 12 krt, és így megtakarítottak 2549 frt 63 krt. Ez évre, áthozott pénzvagyron állaguk pedig 138,224 frt 03 kr, a mi a megelőzőtt évhez képest 6761 frt 60 kr. gyarapodást mutat. Félreértés kikerülése végett

megjegyzem, hogy itt a szóban levő egyházközségek vagyónállaga összesítve lévén, a feltüntetett évi gyarapodás is ilyen módon van számítva. Mert különben budapesti egyházközségünk pénzvagyónának évi gyarapodása egy magában 9094 frt 91 krt tett, csakhogy több egyházközségnél apadás lévén a vagyonban, igen természetes, hogy az összesítésnél ez az előbbi szám rovására esik. De terhe is van több egyházközségnek és pedig 13638 frt 83 kr, a mi különben jobbára telekvásári és építkezési teher.

Személyesen különben a püspöki vizsgálat alatt álló ekkleziák közül ez évben csak tordai ekkleziánkban jártam, ottani lelkészünk Albert János afia 50 éves lelkészi és tanári jubileuma alkalmából, melyet az egyházközség mindnyájunk által tisztelt derék lelkészéhez méltóan ünnepelt meg f. évi máj. 5-én, egy 1000 koronás alapítványt is tevén nevére az egyházközség javára. Ezt az alapítványt aztán ott helyt Dr. Brassai Sámuel afia, vallás közönségünknek nemcsak koránál, de tudományánál fogva is disze és ékessége, a jubiláns iránti különös tiszteletből 200 koronával pótolta meg.

A mult julius havában meglátogattam még szováthi ekkleziánkat, a mely kolozs-dobokai egyházkörünknek ez évben ott tartott közgyűlése alkalmából engem szintugy, mint főgondnok Mlgs. Br. Petrichevich Horváth Kálmán urat külön is meghívott kebelébe. A közgyűlések tartása a Kolozs-Doboka körben csak a mult évben indítatván be, szováthi ekkleziánkban ez volt az első ilyenmü gyűlés. A főgondnok urral tett együttes megjelenésünket tehát ez alkalomból nemcsak az ekkleziá, hanem a köri közgyűlés is igen szívesen fogadta. S van okom hinni, hogy azok az ünnepélyességek, a melyek ott ekkor részint a templomban, részint azonkívül lefolytak, szováthi ekkleziánk életében nem maradnak nyom nélkül.

5. A Br. Baldácsy-alapítvány meghatalmazottainak f. évi jun. 5-én Budapesten tartott közgyűlésén személyesen résztvevén, alkalmam volt a prot. püspöki kar szintén jelenlevő tagjaival érintkezni s nézeteinket az egyházpolitikai törvények életbe léptetésével szükségessé váló egyházi intézkedésekre nézve kicserélni, t. i. hogy minő utasítások lennének adandók a lelkészeknek a törvényekhez alkalmazkodva a keresztelesek, esketések, temetések s az egyházi anyakönyvek vezetése körüli eljárást illetőleg. E czélből f. évi aug. 6-ra egy Miskolczon tartandó közös értekezletre is meg lettem hiva. De abban épen zsinati főtanácsunkra szükséges előkészületeimmel járó elfoglaltságaim miatt sajnálatomra nem vehettem részt. Mivel pedig az egyházpolitikai törvények okt. 1-el életbe lépnek, részünkről a lelkészeinknek adandó utasításokat elkészítettük s azok jelen zsinati főtanácsunknak is egyik fontos tárgyát fogják képezni. Részemről csak annyit kívánok itt megjegyezni, hogy bár ezek a törvények egyházunkat több mint 300 év óta gyakorolt jogaiból némelyeket megszüntetnek, de miután a vallás lényegét nem érintik, nincs okunk azok miatt aggódní; sőt a mennyiben ezeknek a törvényeknek megalkotását hazánk magasabb állami érdekei mintegy parancsolólag követelték s azokkal a szabadelvűség utján is egy újabb lépést tett

nemzetünk, hazafiúi örömmel üdvözölhetjük; természetesen nem mulasztván el a törvények tiszteletben tartása s azokhoz való alkalmazkodás mellett megtenni mindent, a mivel egyházunknak tartozunk s a mivel annak érdekeit szintén előmozdithatjuk. Mert tény az, hogy az új törvények új kötelességek elibe állítanak s tőlünk függ, hogy azok mint vallásközönségnek is hasznunkra és előnyünkre váljanak.

6. Mikor a Br. Baldácsy közgyűlésre felmentem, szerencsés voltam Budapesten találni főgondnok Mlgs. Dániel Gábor urat is. Ez alkalmat tehát felhasználtuk arra, hogy az új vallás és közoktatásügyi miniszter Dr. Wassics Gyula ő Nagyméltóságánál személyesen is tisztelegjünk vallásközönségünk nevében. Megjegyzem, hogy megelőzőleg a múlt év november havában akkori miniszter Br. Eötvös Loránd ur ő Nagyméltóságánál szintén együttesen tisztelegtünk volt. Körülményesen megismertetvén a miniszter úrral egyházunknak, papjainknak és tanárainknak helyzetét, szerencsések voltunk a miniszter úrtól azt az ígéretet nyerni, hogy egyházunkat s ennek ügyeit kiváló figyelemben fogja részesíteni. Hasonló ígéretet nyertünk Zsilinszky Mihály államtitkár úrtól is. S van reményem, hogy egyelőre legalább azon 100,000 frt kiosztásánál, a mely összeg az egyházpolitikai törvények következtében az egyházaknak adandó rendkívüli segély czimén a f. évi országos költségvetésben felvéve és megszavazva van, egyházunknak az E. K. Tanács részéről írásban, általunk szóval is előadott kérése, méltányoltatni fog.

Kapcsolatban az egyházpolitikai törvényekre hivatkozással megemlíteni kívánom, hogy egyetlen egy törvényhatóságtól, t. i. a marostordamegyeiből kérdés intéztetvén hozzám az iránt, hogy a mennyiben a megye területén levő felekezeti iskoláink tanítói közül anyakönyvvezetői v. helyettesi tiszttel bizatnának meg egyes tanítók, készek vagyunk-e egyházunk részéről az engedélyt erre megadni: én nem haboztam a kért engedélyt erre megadni.

8. Az angol és amerikai unitárius társulatok ez évben is jelentékeny segélylyel járultak budapesti egyházközönségünk szükségjeinek fedezéséhez. Az előbbi 75 font sterlinggel, az utóbbi 500 dollárral, a mi pénzünk szerint körülbelül 2000 frttal. Valóban nem tudunk elég hálások lenni angol és amerikai testvéreink iránt ezen megbecsülhetetlen áldozatkészségükért. A mit levélben meg lehet tenni hálánk, rokonszenvünk és testvéri indulatunk kifejezésére, azt én nem mulasztom el. Ugy az angol, mint az amerikai unitárius társulat titkárával a legélénkebb levelezést fenntartom. Csak azt sajnálom, hogy legalább egyszer személyesen, élőszóval is nem nyilváníthatom e hitrokonsági viszony ápolásának úgy reánk, mint rájuk nézve erkölcsi hasznát és jelentőségét. — A múlt évi főtanácsra már bejelentettem volt, hogy amerikai testvéreink azon évi nemzeti konferentiájukra mily nagy szíveséggel hívtak volt meg. Ujabbán hasonló meghívást kaptam angol testvéreinktől az 1897-dik év tavaszán tartandó nemzeti konferentiára is, felkérve őket is, hogy vállaljam el azon alkalmából az ünnepélyes isteni tiszteleten a prédikálást. Kénytelen

voltam azonban angol festvéreinknek is a meghívást megköszönve, kijelenteni, hogy angol nyelven épen prédikálni nem érzen magamat képesnek, ezt a megbízatást tehát nem fogadhatom el, de ha egészségi állapotom és körülményeim megengedik, rajta leszek, hogy a conferentiára elmenjek.

9. Az ügyforgalom számadataival ez alkalommal sem fárasztom a Mlgs. és Főt. zsinati főtanács figyelmét. Részemről egész igyekezettel rajta voltam, hogy egyházunk közigazgatásában fennakadás vagy hátramaradás ne legyen. Az E. K. Tanács is hasonló buzgalmat fejtett ki munkásságában. S ha mégis egyes esetekben talán hiányok vagy mulasztások adták volna elő magukat, ne méltóztassanak ezt sem nekem, sem a kezelő személyzetnek, a tisztviselőknek tulajdonítani csupán, hanem részben legalább a szervezet hiányosságának, a melyre nézve már többször kifejeztem abbeli nézetemet, hogy jelenlegi szervezetünkkel egy minden tekintetben pontos s a kívánalmaknak teljesen megfelelő egyházi közigazgatást elérni nem lehet. S hogy e tekintetben valamely tervvel nem állottam elő s nem állok elő most sem, annak oka az, mert pénzügyi helyzetünknel fogva nem tudom megjelölni ennek kiviteléhez a költségekhez megkívántatott forrásokat is. Sok szép és hasznos dolog akadt fenn ezen eddig is egyházunkban s nehezen fogjuk mi megérni azt az időt, a mikor, ha valamit kigondolunk, azt is hozzá tehetjük: „*ennek meg kell lenni*“, hanem mint eddig úgy, ezután is még sokáig kénytelenek leszünk megalkudni a körülményekkel, a régi unitárius buzgósággal megtéve mindent, a *mit megtehetünk* egyházunk és szent vallásunk érdekében.

10. A halál a közelebbi 10 hónap alatt elég kimélve járt el soraink között. Belső embereink közül csak egyet veszítettünk el, már nyugalomban volt Sándor Ferencz afiát, az igazi unitárius lelkészeknek ezt a mintaképét. Egyházi tanácsosaink közül elhunytak még: ifj. Csegezi László Tordán, Szabó Márton M.-Vásárhelyt, Bartók Zsigmond Gy.-Pehérvárt és Koncz György afiai N.-Borosnyón. Utóbbi háromszéki egyházkörünknek is egyik felügyelő gondnoka volt. Az övéik mellett egyházunk is kegyelettel áldozik emléküknök. Nyugadjanak csendesen.

Évi jelentésemet ezzel bezárva, tisztelettel kérem annak tudásul vételét és elfogadását.

Kolozsvárt, 1895. augusztus hó 23.

2. Közigazgatási és pénzügyi jelentés.

Méltóságos és Főtisztelendő Zsinati Főtanács!

E. K. Tanácsunknak a múlt évi E. Főtanács óta végzett működésének közigazgatási és pénzügyi főbb tárgyairól a következő tiszteletteljes jelentést vanszerencsénk elérterjeszteni:

A magas kormánynyal való érintkezésünkben mindenkor a köteles tisztelettől vezéreltetve s egyszersmind vallásközönségünk

érdekeit szem előtt tartva, tettük meg a kívánt felterjesztéseket. Mihelyt E. K. Tanácsunknak hivatalosan értésére jutott jelenlegi vallás és közoktatási miniszter Dr. Wlassich Gyula ő nagyméltóságának vallás és közoktatási miniszterré történt kineveztetése, kedves kötelességének ismerte Ő nagyméltóságát magas állásában üdvözölni, kikérve Ő nagyméltóságának egyházunk és iskoláink iránti jóindulatát.

Egyházunk egyik hű szolgáját, Albert János tordai lelkész és tanár aflát tordai hivei papi és tanári működése 50-ik évfordulója alkalmából egy szép jubiláris ünnepélylyel tisztelték meg, melyben E. K. Tanácsunk képviselője gyanánt a főt. püspök úr és közigazgatósági jegyző afa részt vettek és E. K. Tanácsunk üdvözlétét átnyújtották. Ezzel kapcsolatban, mint kiválóan örvendetes eseményt megemlítjük, hogy nemes Torda városa a lelkiismeret szabadságának 1564-ban a tordai országgyűlésen történt törvénybe iktatását hazánk ezeréves fennállása ünnepére megfestetni határozta. A festmény egyházunk történelmében is egy kiválóan fontos esemény megörökítője lesz s ezért Torda város fennkölt szellemü áldozatkészsége egyházunk legnagyobb elismerésére méltó.

B. e. Berde Mózsa nagy alapítónk alapítványáról külön jelentés áll a Mélt. Zsinati Főtanács előtt. Mi e helyen azt említjük meg, hogy E. K. Tanácsunk meghatározta a néhai életrajza kiadását s a megírásra felkérte és megbizta Benczédi Gergely tanár afiát, továbbá intézkedett, hogy a nagy alapító emlékének megfelelő siremlelk felállítására céljából a tervezet iránt javaslat készíttessék. A végrendelet 9. §. értelmében vallás- és közokt. miniszter ő nm. a közalapítványi kir. ügyigazgatóság által több ízben jelentést kért a hagyaték állásáról, mit E. K. Tanácsunk a végrendeleti végrehajtók kihallgatása után esetről esetre megadott.

Egyházközségeink vagyoni állapotáról az esperesi vizsgáló székek kimutatásai alapján készült, s ide mellékelt táblázatos iv tanuskodik. Mi e helyen csak a főösszegeket soroljuk fel.

Az esperesi vizsgáló székek munkálkodása rendszeren folyt le kivéve a mézskői egyházat, hová a vizsgálószék kívánsága alapján külön vizsgáló biztosokat küldöttünk a régi számadások tisztázása végett. Vizsgáló biztosaink már megtették jelentésüket. A számadások rendeztetek és az ügy a f. évben tisztáztatni fog.

Hiveink áldozatkészségét és buzgóságát a f. évben is számos esetben tapasztalta E. K. Tanácsunk. Építkező egyházainkban a hives nagy készséggel vállalják magukra nemcsak a munkában való segédkezést, hanem a pénz adományokat is. Ellenkező eset kivételképpen is csak ritkán fordul elő. Ennek köszönhető, hogy Pipén, Kaálban, Kis-Sároson papiház, Medeséren mesteri ház, Homoród Szt-Pálon tanítói lak és t. nterem, Felső-Rákoson tetemes javítás, s számos más egyházközségben több kisebb, nagyobb építkezés létesült.

A nagyobb és önálló adományok közül megemlítjük: Sándor Ferencz és neje Kovács Juliánna 100 frtos alapítványát a h.-sztpáli egyházközségnek kepeváltásra; Deák János és neje Nagy Juliánna 100 frt értékü alapítványát Abásfalván, Demeter János 50 frt ala-

pitványát Martonosban. Andrási Mihály belsőtelek ajándékát a kedei egyháznak és a Dávid Ferencz-egylet adományát, Simó János „Hiveink lelki gondozása“ című értekezés 400 példányát, mely főgondnok Dániel Gábor ur ömeltósága költségén adatott ki és esperesi uton ingyen osztatott szét.

Egyházainkban több vásár fordult elé. Polgárdii egyházunk az imaház telkét kiegészítette, kövendi egyházunk egy mesteri telket vett s a régít a templom telke kibővítésére hagyta. Megengedettett, hogy szt.-mihályfalvi egyházunk több kis drb. kopár erdejét s gagyi egyházunk két kis földjét eladja s jövedelmezőbbet vegyen, ellenben nem engedtetett meg a martonosi egyháznak, hogy egy erdejét (33 hold) eladja. A pipei egyháznak megengedetett, hogy a szalmás zabkepe helyett szemest fizessen.

Pere van a kövendi egyházközségnek erdeje s a tarcsafalvinak havasa miatt. Az utóbbi egyházból ujabban birtokháborítás miatt tetetett panasz, E. K. Tanácsunk megtette az intézkedést.

Tagosítási munkálatok kezdődtek Árkoson, a kilyén-szt.-györgyi egyház leány-egyházközségében Szemerján, Bordoson. E. K. Tanácsunk intézkedett, hogy egyházközségek érdekeinek legyen képviselője.

Simó János köröspataki lelkész afia javaslatot és ajánlatot tevén a Romániában lakó hiveink lelki gondozására nézve, E. K. Tanácsunk az adatok beküldésére esperes fiait felhívta s azok alapján fog intézkedni.

Vallás- és közokt. miniszter öngyméltósága 60.658/894 sz. alatt a lelkésztanítókra nézve tudomásul venni méltóztatott a jelenlegi állapotot, vagyis megengedte, hogy lelkészeink tanítók gyanánt működjenek azokban a kisebb egyházközségekben, melyekben rendes tanító beállítására nincsen meg a szükséges fedezet. A szindi, sinfalvi, ki-sárosi, kökösi, csekefalvi, dézsfalvi iskoláknak községivé, illetőleg államivá átalakulása érdekében az intézkedések megtétettek és legtöbb a megvalósulás széléig jutott.

Az E. K. Tanács által a múlt évben iskolai vallásos tankönyvekre hirdetett pályázat eredményre annyiban vezetett, hogy az iskolai énektanításhoz irt mű a jutalomra érdemesítettett. A mű szerzője Iszlai Márton kolozsvári énekvezér tanító afia. E. K. Tanácsunk a mű kiadása ügyét tárgyalás alá vette. A vallástani tankönyvekre beérkezett művek a bírálók által nem találtatván megfelelőeknek, a pályázat 1896. márcz'us 1. határidővel újból kihirdettetett; a női imakönyvre beérkezett két pályamű, melyek most vannak bírálat alatt.

A b. e. nyugdíjpénztár jövedelme és kezelési érdekében E. K. Tanácsunk meghatározta, hogy a nyugdíjjárulékok a nyugdíjazottaknak csak az illető negyed év 5-ik napja után adassanak ki annyival inkább, mivel a nyugdíj előre fizettetvén, a nyugdíjazottak ez által nem fognak hátrányt szenvedni.

A maros-vásárhely — szentkirályi társegyházaknak, a lelkésznek Maros-Vásárhelyen lakása érdekében a m.-vásárhelyi egyház már a korábbi években megtette volt a lépéseket, s 1880-ban a püspöki vizsgálaton meghatározatott egy papi telek beszerzése és berende-

zése. Miután b. e. Derzsi János alapítónk az egyháznak egy házastelket hagyományozott, ez a kérdés is megoldott s a beköltöztetés megvalósítható lett. Erre nézve a főt. püspök ur megtevéen előterjesztését és javaslatát, mindkét egyházzész kihallgatása után az E. K. Tanács meghatározta, hogy a lelkész lakása legyen Maros-Vásárhelyt. A m.-szt.-királyi egyházzszből ez ellen felszólalás történt, de E. K. Tanácsunk megadta a kellő felvilágosítást, s így a kérdést megoldottnak tekinti.

Fegyelmi ügy kettő fordult elő. Néhai Nagy Ferencz ny. lelkész nyugdíjának a halála után következő évnegyedre a nyugdíj illeték-telenül vétetvén, Péterffy Mihály lelkészt, ki a nyugtán a nyugalmazott lelkész életbenlétét igazolta, a fegyelmi bíróság megintésre büntette, mivel a nyugtát az évnegyed előtt írta alá, s mivel a nyugalmazott halála bekövetkeztvén, a nyugta kifizetése megakadályozására nem tett semmi lépést. Fekete József csókfalvi lelkész ellen a fegyelmi vizsgálat megindított, mivel esperesi, illetőleg püspöki rendelet ellenére a szabályos idő előtt eltávozott.

A pénzügyi tárgyakról E. K. Tanácsunk külön felterjesztések és számadások rendjén fogja megtenni jelentését.

Ezen a helyen megemlítjük, hogy mind a közalap, mind az alapítványok pénztöke jövedelme érzékeny apadást szenvedett a kamatlábak leesése miatt, mi a költségvetéseken már mutatkozik is.

Főiskolánk újra építése és kibővítése czéljából a Mélt. és Főt. E. Fő-Tanáctól nyert felhatalmazás alapján a b.-magyar-utczában a múlt évben bejelentett házastelkek mellé (Gajzágó-féle 15,351 frt. 81 kr, Boér Margit-féle 17,389 frt. 60 kr.) a folyó évben megvásároltuk a még szükséges öt telket (özv. Gál Dánielné-féle [20. sz.] 21,000 frt. Szilly Lajosné-féle 20,000 frt. Beszterczei-féle [10. sz.] 6,000 frt. Pap Ernő-féle [26. sz.] 15,000 frt. Fischer Mór-féle 21,000 frt. s így az összes telkek vására 115,741 frt. 41 krba került. Kétségkívül tetemes áldozat s azonkívül anyagilag nem is éppen haszonnal jövedelmező, de a jövő érdekében nem volt szabad visszarettennünk az áldozattól. Reméljük, hogy Vallás- és Közokt. Miniszter Ónagym., a ki a főt. püspök és mélt. főgondnok uraknak ez iránt már személyesen is nyilatkozott, egyházunknak a tanügy érdekében tett ezen áldozataihoz tetemes segélylyel fog hozzájárulni s az által megvalósíthatóvá teszi a főiskola várva várt felépítését.

A főiskolai kórház részére megvásároltuk a szomszéd telket 9,600 frttal, a mely befektetés jövedelmezőség tekintetében is szerencsésnek mondható.

3. Tanügyi jelentés.

Méltóságos és Főtisztelendő Zsinati Főtanács!

E. K. Tanácsunk a letolyt év tanügyi állapotáról tiszteletteljes jelentését a következőkben teszi meg:

A kolozsvári főiskolánál a tanári karban az a változás történt,

hogy Zalányi János h. tanár az aszódi algimnaziumhoz kineveztetvén rendes tanárnak, az E. K. Tanács helyébe Domonkos Károly tanárjelöltet alkalmazta óraadó tanárnak.

Az E. Főtanácsnak 54—1894. számú határozata értelmében középtanodáink összes tanárait az országos nyugdíjintézetbe 52—1894. szám alatt a szükséges okmányokkal bejelentettük, de erre válasz még nem érkezett.

Ptacsnik József tanár afia belügyminiszteri engedélylyel nevét *Perédlire* változtatta.

A mi a kolozsvári főiskola kiépítésének ügyét illeti, a vallás-és közoktatásügyi m. kir. miniszter úr Ó Nagyméltósága 241—1894. szám alatt felhívta az E. K. Tanácsot, hogy adjon az ügy állásáról felvilágosítást; mire az E. K. Tanács 257—1894. sz. alatt felterjesztette az iskola építése ügyének mibenállását s tekintettel az építéssel járó nagy költségekre, kérte a miniszter urat, hogy legalább 100,000 frt. segílyt nyújtson az építés költségeinek fedezésére. E feliratunkra még nem érkezett válasz.

Az E. K. Tanács rendelete értelmében az idei értesítőben a tanulóknak érdemjegyei is kitétetek s a tordai elemi iskoláról s a polgári iskolában latin nyelvet tanulókról külön értesítő adatott ki.

A sz.-keresztúri gymnaziumnál Szántó Géza okl. rajztanár ez iskolai év végén kineveztetvén rendes tanárnak Keszthelyre, az E. K. Tanács a pályázatot nevezett tanári állásra kihirdette, de a kitűzött határidőre egy pályázó sem jelentkezett. Ehez képest kénytelen volt az E. K. Tanács intézkedni, hogy ideiglenesen póttanárral helyettesítsék az üresedésbe jött tanári állás.

A kolozsvári tank. főigazgató úrnak a sz.-keresztúri iskolában tapasztalt sok hiány miatt tett feljelentésére a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter úr Ó Nagyméltósága 62,418—1894. sz. alatt felhívta az E. K. Tanácsot, hogy a hiányokon segítsen, különben harmadszor is meg fogja inteni.

E leiratot az E. K. Tanács 106—1895. számú feliratában a legnagyobb sajnálattal vette tudomásul s kifejtette, hogy a felhozott nagymérvű fogyatkozások mellett nem csekély változtatások történtek. Továbbá, hogy a feltüntetett s általunk is jól ismert hiányok lehető elenyésztetésére ottani isk. igazgatóságunk egy nagyobb szabású tervet készítettett, a melyből ha csak a torna-csarnokot megépíttethetnők, a jelenlegi torna-csarnok felszabadulna s rajz- és dísztermül szolgálhatna. E torna-csarnok megépíttetésére E. K. Tanácsunk 5,000 frt államsegélyt kért s tiszteletteljesen kérte a harmadszori megintés függőben tartását, annyival inkább, mert sz.-keresztúri gymnaziumunk bezárásával kolozsvári főiskolánknak is gyökérszálai vágatnának el és így az nemcsak egy gymnaziumra, hanem egész vallásközönségünkre mért halálos csapás lenne. Hiszen, miután vallásközönségünk lélekszáma nem oly nagy, a kolozsvári főgymnazium mellett mi sem erőlködnénk annyira a sz.-keresztúri gymnazium fentartása mellett is s elődeink sem hoztak volna oly nagy áldozatokat, ha nem éreznők s nem tudnók, hogy mily nélkülözhetetlen vallásközönségünknek. E

mellett hivatkozhatunk a tank. főigazgató úr azon nyilatkozatára, mely szerint állami szempontból sem közönyös sz.-keresztúri gymnasiumunk léte vagy nem léte, mivel geográfiai helyzeténél fogva igen fontos missziót teljesít.

A közeledő ezredéves ünnepélyre való tekintettel E. K. Tanácsunk gondoskodott iskoláink történetének a megirattatásáról. Kolozsvári főiskolánk története megírásával Kovács János tanár afiát, a tordai iskola történetének megírásával Varga Dénes és Borbély György tanár afiáit és a sz.-keresztúri iskoláéna megírásával Sándor János igazg. afiát bizta meg.

Kolozsvári főiskolánknál, mint a megelőző években, úgy a jelen iskolai évben is Br. P. Horváth Kálmán áldozatkész főgondnokunk 150 ft. jutalmat tűzött ki a kitűnő tanulók részére. Kőváry László iskolai főgondnok afia, iskolánk nemes pártfogója, ez évben is 4 tanulót részesített czipó-alapítványban.

Egyebekről, valamint a felső-, közép- és összes népiskoláinkról részletes jelentés a tárgysorozat rendjén fog tétetni.

III.

Elintézett ügyek.

Még a fennebbi hivatalos jelentések felolvasása előtt főt. Ferencz József püspök az amerikai és angol unitáriusok képviselőjében megjelent William H. Lyon bostoni unitárius lelkészt melegen üdvözlö a zsinati főtanács részéről, főlemlitvén amaz érdekes körülményt is, hogy 100 évvel ezelőtt e helységben született bölöni Farkas Sándor, a híres amerikai utazó, ki mint egy második Kolumbus, úgy fedezte fel Amerikát a magyar nemzetre nézve, melynek szabad gondolkozása, jeles intézményei jótékony hatással voltak nevelésügyünk fejlődésére nézve. E beszédet Kovács János tanár tolmácsolván, William H. Lyon lelkész aa. az üdvözetet megköszönvén, egyuttal azt melegen viszonozta, kifejezve örömét, hogy láthatja a legidősebb unitárius hitrokonokat saját hazájukban egyházi életük e szép ünnepélyén, kiknek nyelvén bár nem beszélhet, de egyuttal érez és egyuttal gondolkodik velük. A kölcsönös üdvözet után meghatározta a zs. főtanács, hogy az amerikai unitárius hitrokonoknak október havában tartandó nagy conferentiájukra üdvözlő irat küldessék, felkérvén annak kézbesítésére H. Lyon urat, mint ezuttal megválasztott tiszteletbeli magyar unitárius egyházi tanácsost.

Uj egyházi tanácsosoknak föleskettettek: Kovács Gábor, Fodor András, Szentiványi József, Lőrinczi István, Jakabházi Gábor.

Ezután bizottságok küldettek ki a közigazgatási-, tanügyi-, pénzügyi-, nyugdíjintézeti-, főpapiszéki jegyzőkönyvek, különböző pénztári és gazdasági számadások megvizsgálására.

Ezután következett a zsinati ünnepély kimagasló, legszebb része: Ferencz József püspök 40 éves jubileumának lefolyása, melyről folyóiratunk előző füzetében már részletesen megemlékeztünk.

A Berde-hagyaték jogügyi cselekményeiről, a különböző gazdaságok kezeléséről szóló jelentések tudomásul vétettek, kifejezve a főtanács ez évben is méltányló elismerését Benkő Mihály jószágigazgató buzgó működése iránt.

Tudomásul vétetett az E. K. T. jelentése is a közoktatás múlt évi kedvező állapotáról.

Derzsi Károly budapesti, Kozma Tamás csehétfalvi lelkészek nyugdíjba bocsátása saját kérelmükre meghatározottat.

A kolozsvári főgymnáziumhoz Boros Sándor, a kereszturi iskolához Sándor János, igazgatóknak ismételtlen megválasztattak 4 évre.

A 3-ad foku fegyelmi bíróság tagjai újra választottaknak nyilvánítottak.

A múlt évi összes számadások a számvevőség jelentése alapján helybenhagyattak s a zsinati főtanács Benczedi Gergely közpénztárnoknak a lelkiismeretes kezelésért méltányló elismerését fejezte ki. Elfogadta a zsinat jövő évre készült közpénztári, valamint a kolozsvári, sz.-kereszturi és tordai iskolák költségvetését, ugyszintén a belső emberek nyugdíjintézetének költségvetését.

Az 1895-ik évre adott 5000 frt államsegély következőleg osztott ki:

1. Rendszeresített kiadásokra összesen	3645	frt	75	kr.
2. A 8 egyházkörnek irodai átalány	240	"	—	"
3. Vallástanításért egyeseknek	240	"	—	"
4. Belső emberek tőke-tartozása	210	"	—	"
5. Ekklezsiák 1868. előtti kamat-hátralékába	250	"	25	"
6. Egyes ekklezsiáknak segély	414	"	—	"
Együtt	5000	frt	—	kr.

Együttal e pontnál meghatározta a zsinat, hogy a kolozsvári ekklezsiától a 600 frt államsegély szükségességéről kéressék be kimutatás. Az elnökség részéről e 600 frtra nézve már többször megadatott a kellő felvilágosítás, s némelyek mégse akarják elérteni, hogy nem tulajdonképeni segélyről van szó, hanem a kolozsvári ekklezsia és státus érdekeinek költsönös kielégítéséről; mert ugyanis annak idejében a kolozsvári ekklezsiában a második papi állás szervezésére az ekklezsia és vallásközönség közös erővel vállalkoztak; tehát a 600 frtnak körülbelül felét az ekklezsia e czimen kapja, másik felét pedig kapja azért, mert a vallásközönség egyik tanárának az ekklezsia régi időktől fogva ingyen szállást ad. A költsönös támogatásnak az ekklezsia és vallásközönség között vannak még más kapcsolatai is, de a melyeknek felbontására alig hisszük, hogy ma szükség és ok lenne, hiszen talán ma is igaz még, hogy *az egyesülésben erő van!*

A br. *Baldúcsi-alapból*, melyből ez évben 2750 frt utaltattott ki, a következő segélyek osztattak ki:

1. A tartalékalapba 6% czimen	165	frt	—	kr.
2. Püspöki fizetésbe $\frac{1}{4}$ -rész czimen	646	"	25	"

Hálaadás az év terményeiért.

(Egyházi beszéd *)

Alapige: Mivel fizessek az urnak minden én hoz-
zám való jótéteményeért... A hálaadás-
nak poharát veszem és az Urnak nevét
bivom segítségül. Zsolt. 116: 12. és 13

Hálaünnepet ülni gyűltünk ma egybe, kedves aai! e szent haj-
lékba. Hálaünnepet a természet áldásaiért, a melyekkel a gondviselés
ez évet is megkoronázta. Mert igaz ugyan, hogy lényünk nemesebb
része a lélek, következőleg főgondunknak erre kell irányulnia; de
mivel lelkünk, legalább itt e földi életben, oly szoros összeköttetésben
áll testünkkel, hogy ennek még fogyatkozásai és koronkénti bántalmi
is zavarólag hathatnak lelkünk működésére, sőt nem egyszer teljesen
meg is béníthatják azt; mivel már a legrégibb korban is elismert
igazság volt, hogy csak ép testben lakhatik ép lélek: mi termé-
zetesebb, minthogy testünk szükségleteiről sem felelkezhetünk meg
s ezek között minden esetre első helyen áll a mindennapi táplálkozás,
melyhez a föld nyújtja a maga terményeiben a kimeríthetetlen segély-
forrásokat.

Hiszen, gondoljátok el csak, hogy mi lenne, ha egyetlen egy
évben kimaradna a föld termése! Mily aggodalom és szorongás fogja
el a kebleket, ha itt-ott a tavaszi dér, vagy a nyár heve, jégvihar,
vagy pusztító vízárvány, szóval, bárminő természeti csapás csak egyes
vidékeken is letarolja a mezőket, elpusztítja a szántóföldek ékességeit,
kiaszalja a kalász-tengert ringató ronákat, megfosztja a fákat gyümölcseiktől,
a szőlőtőkét gerezdjeiktől! Hány kéznek kell kinyulni ezek miatt időről-időre az inséget, az éhséget szenvedők enyhítésére!
Bizony, alig van Isten ígéretei között megnyugtatóbb, mint az, a
melyet Mózes prófétánál olvasunk, hogy: *„a míg a föld leszen, vetés
és aratás meg nem szűnik.”* (I. Móz. 8, 22.) És az úr Jézus által

*) Elmondott a kolozsvári templomban 1895. szept. 29-én az őszi ur-
vacsoraszünet alkalmából.